

Nedělní úvaha (kázání) na text knihy Genesis

v Lysé nad Labem, 12. neděli církevního mezidobí, 21. června 2020

Kain a Ábel

I poznal člověk svou ženu Evu a ta otěhotněla a porodila Kaina. Tu řekla: „Získala jsem muže, a tím Hospodina.“ Dále porodila jeho bratra Ábela. Ábel se stal pastýřem ovcí, ale Kain se stal zemědělcem. Po jisté době přinesl Kain Hospodinu obětní dar z plodin země. Také Ábel přinesl oběť ze svých prvorozených ovcí a z jejich tuku. I shlédl Hospodin na Ábela a na jeho obětní dar, na Kaina však a na jeho obětní dar neshlédl. Proto Kain vzplanul velikým hněvem a zesinal v tváři. I řekl Hospodin Kainovi: „Proč jsi tak vzplanul? A proč máš tak sinalou tvář? Což nepřijmu i tebe, budeš-li konat dobro? Nebudeš-li konat dobro, hřích se uvelebí ve dveřích a bude po tobě dychtit; ty však máš nad ním vládnout.“ I promluvil Kain ke svému bratru Ábelovi... Když byli na poli, povstal Kain proti svému bratru Ábelovi a zabil jej. Hospodin řekl Kainovi: „Kde je tvůj bratr Ábel?“ Odvětil: „Nevím. Cožpak jsem strážcem svého bratra?“

(Bible, 1. kniha Mojžíšova, 4. kapitola)

Kain a Ábel, Tizian (1544), Santa Maria della Salute, Benátky

Vhodné je doplnit i četbou úryvkem z Kristova kázání Na hoře (Mt 5,21-24) či slovy apoštola Pavla z jeho listu do Říma (Ř 12,15-16.21).

Navštivte webové stránky našeho sboru, stáhněte si další kázání, prohlédněte fotografie, mějte přehled o aktuálním dění v evangelickém sboru v Lysé nad Labem.

www.lysa.evangnet.cz

Příběh Kaina a Ábela je stručný, syrový, krutý. Je o bratrech, sourozencích, ale je také vyprávěním o vrahovi a jeho oběti. Ábelův život vystihuje už jeho jméno, které v hebrejštině znamená opar, vánek, marnost, zkrátka něco pomíjivého – chvíli tu byl, mihl se tu kolem nás a najednou je pryč. A stejně tak je pryč, je pomíjivá, i víra, vztah k Bohu, který Ábel reprezentuje.

Oba bratři – zemědělec Kain a pastýř Ábel – obětují. Obětování, to je taková prezentace víry. Způsob komunikace s Bohem. Způsob budování vztahu. Vlastně to známe. I my si přece dáváme dárky, když se máme rádi, když chceme udělat někomu radost, posílit náš vztah. I Kain a Ábel budují svůj vztah s Bohem, i oni mu přináší dárky. Kain plodiny z pole, Ábel prvorozené z ovcí. Na Ábelův dar shlíží Hospodin milostivě, Kainův dar zavrhuje. Proč tomu tak je? Představte si, že vám dá někdo dárek. A vy mu jej zabalený vrátíte. Nepřijmete jej. To může mít různý důvod, možná vás neposlouchal, když jste jej stran daru nějak prosili a směřovali, možná jste místo daru potřebovali spíš usmíření, pomoc, omluvu atd. Zkrátka, nepřijetí daru automaticky neznamená, že obdarovaný je namyšlený fouňa. Však se také vykladači všech dob snažili Boží nepřijetí daru nějak vysvětlit. Podsouvali Kainovi nejrůznější prohřešky a činy, měl řešit spíše než dary. Faktem zůstává, že v textu se explicitně nepíše, proč Hospodin Kainův dar odmítá. Faktem je, že ve čtenářích příběhu vzbuzuje Kain často soucit, solidaritu. Či dokonce rozhořčení nad Hospodinovým odmítnutím. Snad je to dáno i empatií, životními zkušenostmi. Často se solidarizujeme s outsidersy, fandíme jim. O Bohu máme navíc jasné představy. Má být přece odpouštějící, milosrdný. Tak jak si může dovolit tohle Kainovi udělat?! Všimáte si? Textu, jenž má být obžalobou člověka, přidělujeme roli přesně opačnou! Čteme jej jako text obžaloby Boha! Příběh Kaina a Ábela se může stát snadno příběhem lidské sebelítosti, sebeobhajoby, výčitek Bohu a dalších nešvarů křivících vztah víry.

Pojďme se na ten text podívat bez empatického podsouvání. Nemyslím si, že Kain by byl nějaký otloukánek vzbuzující soucit. Z kontextu příběhu, pozdějšího děje i hebrejské terminologie mi vychází spíš sebevědomý Kain, úspěšný Kain, primus Kain. Ostatně, vůbec si nemyslím, že ten příběh je o životní smůle, nespravedlivém osudu apod. Ani Abel ani Kain nejsou postavy, kterým by se snad lepila smůla na paty a nic se jim nedařilo. A ani na jednoho Bůh nezanevřel, byť je tomu příběhu už po staletí podsouvána otázka, koho má Bůh radši a proč. Kain je prostě úspěšný zemědělec, snad i metalurg, zakladatel civilizace. Jestli umí jeho rod pracovat s kovy, umí dělat i zbraně a stavět města. V každém případě je to člověk, který už není tolik závislý na přírodě, vzdoruje rozmarům počasí a náhodě. Nechce být odkázán na déšť, pastvu; raději pěstuje na polích, zalévá, okopává, stará se, v potu tváře vydobývá jistotu obživy. V potu zemědělské tváře je základ civilizačního růstu. Nomádi nezakládají civilizace. Civilizace stojí a padá s jistotou dostatečné zemědělské produkce a na ní navazujícího obchodu, diverzifikací rolí, řemeslné výroby, státního aparátu atd. Kain zkrátka nesedí v koutku a nepláče, že nač sáhne, to se pokazí. A Kain ani nemůže mít pocit, že na něj Bůh zanevřel. Bůh s ním komunikuje, nijak se ho ostentativně neštítí, netýrá ho. Ba záleží mu na něm, vždyť jej pozoruje, varuje, nabádá ještě před tím, než provede svůj strašný čin. Kain má jediný problém. A tím je lidská pýcha. On přeci něco dokázal! On je nezávislý, hrdý zemědělec, pyšný na svou obdivuhodnou práci, na svůj um. Kain uvykl spíš úspěchu než neúspěchu, je na sebe pyšný, je pyšný na svou práci. Ruku v ruce s pýchou jdou ale další negativní věci. Kain neumí např. pracovat s úspěchem druhých. Zasahuje jej sebestřednost. S trochou pokory, s trochou nezištné vstřícnosti a přáním úspěchu

druhým, s trochou naslouchání Bohu a obdivu i k tomu, co není jeho práce, s tím vším by byl Kain nejspíš skvělý, šikovný chlapík. Jenže je z něj šikovný vrah.

V biblickém textu nic nenasvědčuje tomu, že by Kain až do té chvíle udělal něco špatně, že by v něčem pochybil. Přesto nám kontext příběhu naznačuje, kde se stala chyba; protože Kain, protože člověk, se nestává vrahem z ničeho nic. A jak to tak bývá, důvodů je asi více a je to celé složitější. V každém případě je v našem příběhu Bohem nepřijatá oběť až na konci všeho toho lidského, co Kainův hrůzný čin určovalo. Na začátku byli, jak už to tak bývá, Kainovi rodiče. Už jen jméno, které mu dali. Předurčovalo jej ke hvězdné kariéře. Kain. V překladu *získaný k záchraně*. Zachránce Kain. Spasitel Kain! Prvorozený synáček, Evina naděje, matčino všechno. Dítě, do kterého vkládají rodiče své nenaplněné ambice, svou tížadost. A projevují to už výběrem jména. Mimochodem, všimli jste si současné obsesivní posedlosti originalitou jména? Rodiče se předhánějí, jaké nezvyklé jméno svému potomku přidělit. Reflektují tak často svou nezdravou víru ve výjimečnost svého potomka. On bude přece něco extra! A začíná to už extra jménem. Pro bibli nic nového pod sluncem! u6 na úsvitu lidských příběhů je tu Kain, ten získaný, vymodlený, očekávaný, zbožňovaný potomek. To on napraví naše selhání. To on to dotáhne dál než my! To on rozdrtí hadovi patu a přivede své rodiče zpět do ráje! Eva tomu alespoň věří. Eva v Kaina věří. Postará se o ně. A to co oni pokazili, on napraví. Jenže tak jako Eva věří v Kaina, věří nakonec i Kain. Také věří v Kaina.

Nakolik je Kain produktem osobnostních rysů a výchovy vlastních rodičů biblický text jen naznačuje. Nicméně Kaina nám postupně odkrývá. A je vlastně úplně logické, že Bůh si radši povídá s Abelem. Resp. Abel si povídá s ním. Abelovo popření vlastního ega a orientace nahoru je tak vzácné, mihotavé, chvilkové, že už samo jeho jméno naznačuje prchavost takových světlých lidských momentů. Nicméně teď to tak je, na chvíli se zdá, že Ábel je jinde, v nebi, v ráji, že je duchovně dospělejší. Že to, co měl duchovně dotáhnout Kain, zvládl jím přehlížený bratr Ábel. Hvězda Kain je náhle konfrontován s neúspěchem. A to možná ani není ten hlavní problém. Kain je především konfrontován s úspěchem někoho jiného! A s tím on neumí pracovat. Úspěch bratra vnímá jako nespravedlnost, zlobí se, snad až šílí vzteky, Zesiná mu tvář, **„a opadla tvář jeho“** překládají kraličtí. Dnes bychom řekli, že ztratil tvář. Tvář je to, co zpřítomňuje existenci druhého člověka. Když na někoho myslíme, nemyslíme na nějakou abstraktní bytost bez tvarů a bez obličeje, ale představujeme si konkrétní tvář. Ztratit tvář znamená ztratit něco, co vytváří naše lidství, naši lidskost. Kain bez tváře to je člověk zbavený svého lidství, to je člověk nelidský, nebezpečný.

A k tomuto Kainovi bez tváře promluví Hospodin. *„Proč jsi tak vzplanul? A proč máš tak sinalou tvář? Což nepřijmu i tebe, budeš-li konat dobro? Nebudeš-li konat dobro, hřích se uvelebí ve dveřích a bude po tobě dychtit; ty však máš nad ním vládnout.“* Bůh tu není lhotejným pozorovatelem, ani nehýbe Kainem jen jako loutkou. Nechává Kaina svobodně jednat; Kain mu však není lhotejný, snaží se mu pomoci. *„I když jsi teď naštvaný, Kaine, nenech se tím strhnout a otrávit. Konej dobro, nenech se ovládnout svým hněvem, to nemůže dobře dopadnout!“* zaznívá z Božích úst.

Na tomto místě se vůbec poprvé v Písmu objevuje slovo hřích. Je to těsně předtím, než Kain zabije svého bratra. První hřích, kterého se člověk dopouští, není neposlušnost či vražda. První

hřích jsou zacpané uši Kainovy. Neposlouchá, nechce poslouchat Boží hlas. Raději si vše vykládá po svém. Zřejmě si vzal do hlavy, že ho Bůh nemá rád. V tom je Kainův hřích, že zaslepen závistí obelhává sám sebe. Nechce nic slyšet. Nechce konat dobro, ke kterému ho nabádá Bůh. Raději se vžívá do pocitu, že byl o lásku a přízeň, která mu náleží, okraden, oloupen, připraven svým bratrem.

Kolik tragédií – a nejen mezi sourozenci – se stalo kvůli tomu, že člověk nevěří, že lásky je dost pro všechny? Za Kainovým činem můžeme vidět sebestřednost a egoismus dotažený do zvrácené touhy po upoutání pozornosti. „*Když zlikviduji svého bratra, získám tím vše, co náleží mně; včetně Božího zájmu.*“ Kain, zaslepený pocitem, že není dostatečně milován, oceněn, povstane proti svému bratru a zabije ho. Abelova smrt je navíc dalším znamením lidské pýchy. Kain zabije svého bratra na poli, na místě svého umu a práce, na místě, na které je pyšný, které vytvořil, zvelebil, které mu dává pocit velikosti a bohorovnosti. Kain tak jakoby přináší nutnou oběť na oltář rozvoje, na oltář civilizace, klidně si to nazvěme oběť pro blaho lidstva. Podobné oběti skládal doktor Mengele, také to dělal pro blaho lidstva. Všimněte si, obětuje se tu, ale je to oběť lidstvu nikoli Bohu, je to oběť budoucnosti, ovšem Kainově budoucnosti, je to vyznání víry. Protože na tom poli se obětuje z víry v člověka, z víry v sebe sama, z víry ve vlastní velikost.

Dá se s tím něco dělat? Dá se vyléčit úzkost, která člověka svírá z vlastních sebeklamů? Dá se člověk donutit, aby naslouchal Božímu hlasu / aby se zamyslel sám nad sebou / aby neztratil tvář?? Dá se něco dělat s lidskou pýchou, které nutí člověka obětovat druhé pro vlastní prospěch? S pýchou, která vede daleko od Boha?

Příběh Kaina a Ábela nám dává jasnou otázku, kterou když nepřeslechneme, nezabloudíme. Je to vlastně druhá základní otázka Bible, spolu s první je hned na úvod Písma svatého tou nejzákladnější orientací. První otázku jsme slyšeli minule. Poté, co Adama a Eva zvolili vzdor vůči Bohu, odmítnutí Boží autority se Hospodin člověka ptá: **Kde jsi? Proč se přede mnou schováš?** Vztah člověk – Bůh je určován právě touto otázkou.

V příběhu Kaina a jeho bratra Ábela zaznívá druhá základní otázka, která se týká vztahu člověka k člověku: **Kde je tvůj bratr?** Dvě zmíněné otázky jsou důležité pro orientaci v životě. Jsou jakýmsi shrnutím Desatera či Kristova Dvoj-příkázání lásky. Můžeme si je také představit jako vertikální a horizontální osy našich životů. Člověče, kde jsi ve svém vztahu k Bohu? A kde je tvůj bratr?! V mytologickém příběhu z prvních stran bible odpovídají špatně otec i jeho syn. Stejně jako Adam i Kain uhýbá před odpovědností, před Božím slovem, Božím ptaním. I on se vlastně lituje, jen odpověď je poněkud ostřejší a plně odhalující. „*Cožpak jsem strážcem svého bratra? Co je mi po něm? Mě zajímám jen já sám!*“

Jsme na začátku Bible a člověk je v pěkném průšvihui. Bůh ho v něm ale nenechá. Ptá se a bude se ptát stále znovu. A svým příkladem, svou cestou za námi, nás bude stále znovu a znovu učit hledat správnou odpověď. Tam, kde v příběhu selhává otec pozemský, přichází za člověkem otec nebeský. Tam, kde kvete lidská pýcha, přichází Všemohoucí jako pokorný služebník. Tam, kde posloucháme špatnou společnost, vstupuje nenápadně, jako člověk, jako bratr, a učí nás, že lidství znamená BÝT strážcem svého bratra. A že Bůh nás stále hledá a miluje.